

FYZIKÁLNE PRAKTIKUM

Spracoval: Vladimír Domček

Namerané: 28.11.2012

Obor: Astrofyzika **Ročník:** II **Semester:** III

Testované:

Úloha č. 11: Interferencia a difrakcia svetla

$$T = 22,7 \text{ } ^\circ\text{C}$$

$$p = 971 \text{ hPa}$$

$$\varphi = 30 \text{ \%}$$

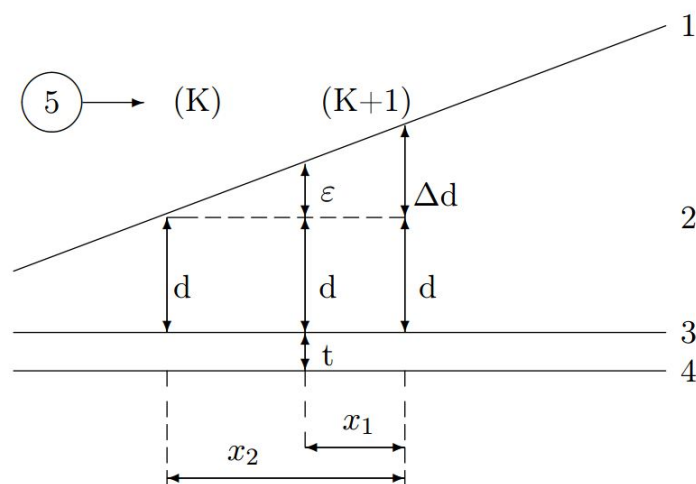
1. Zadanie

- Meranie hrúbky tenkej vrstvy Tolanského metódou
- Difrakcia svetla na mriežke

2. Teória

2.1. Meranie hrúbky tenkých vrstiev Tolanského metódou

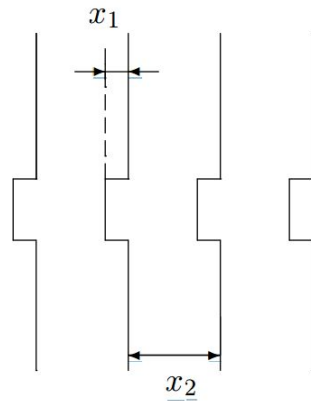
Metóda je založená na viacúčlovej interferencii svetla na vzduchovej medzere vytvorenej medzi meranou vzorkou a polopriepustným zrkadlom. Medzi vzorkou a zrkadlom sa vytvorí klinová medzera s malým uhlom klinu. Celý tento systém sa potom osvetlí monochromatickým svetlom s vlnovou dĺžkou λ (obr.1).

Obr.1 Vznik interferenčných prúžkov na klinovej vzduchovej mezere.

(1) - polopriepustné zrkadlo, (2) - vzduchová medzera, (3) - horná plocha vrypu, (4) - spodná plocha vrypu, (5) - interferenčný rád

V dôsledku interferencie na vzduchovej medzere sa s v zornom poli mikroskopu, ak je v uvažovanom systéme vryp, objavia tmavé pružky (obr. 2).

Obr.2 Schéma obrazu v mikroskope

Keďže ide o pružky rovnakej hrúbky, bude platiť:

$$2(d + \Delta d) = (K + 1) \lambda \quad (1)$$

$$2(d + \epsilon + t) = (K + 1) \lambda \quad (2)$$

Z toho pre hrúbku vrstvy t vyplýva:

$$t = \Delta d - \epsilon \quad (3)$$

Z podobnosti trojuholníkov na obr.1 vyplýva

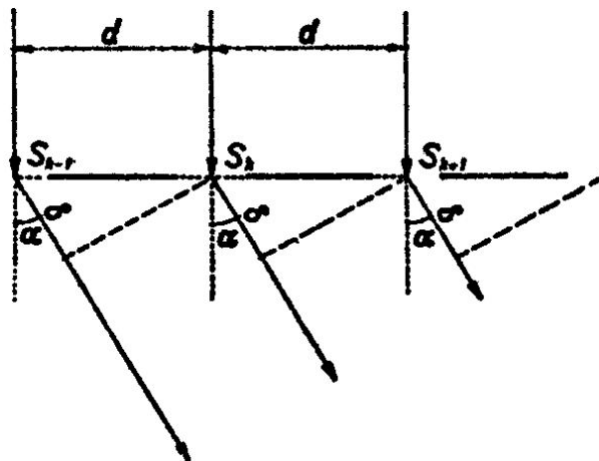
$$\frac{\epsilon}{x_2 - x_1} = \frac{\Delta d}{x_2} \rightarrow \epsilon = \Delta d \frac{x_2 - x_1}{x_2} \quad (4)$$

Po dosadení a úprave:

$$t = \frac{x_1 \lambda}{x_2 2} \quad (5)$$

2.2. Difrakcia svetla na mriežke

Difrakčná mriežka je planoparalelná sklenená doštička s veľkým počtom tenkých, navzájom rovnobežných a rovnako vzdialených vrypov. Medzerami medzi vrypami prechádza svetlo bez zmeny smeru, na vrypoch sa difraktuje. Pri osvetlení takejto mriežky rovnobežným zväskom paprskov s vlnovou dĺžkou λ sa vryp stávajú podľa Higinsoho princípu zdrojom elementárnych rozruchov a šíria sa do všetkých smerov. Interferenciou sa však zosilujú iba v určitom smere.

Obr.3 Schéma merania s difrakčnou mriežkou

Z obr.3 je zrejme, že sa tieto paprsky nestretávajú s rovnakou fázou. Ak označíme S_k a S_{k+1} stredmi dvoch susedných štrbín, potom ich vzdialenosť d sa nazýva mriežková konštanta a ich stredné paprsky majú dráhový rozdiel $d \cdot \sin \alpha$. Ak spĺňa dráhový rozdiel δ podmienku:

$$\delta = d \cdot \sin \alpha = m\lambda \quad (6)$$

zosilňujú sa stredné paprsky vychádzajúce zo všetkých štrbín.

Pretože vrypy na optickej mriežke sú orientované zvislo, budú difraktované zväzky odchýlené vodorovne vľavo a vpravo od primárneho zväzku. Ak označíme všeobecne vzdialenosť miesta dopadu priameho a difraktovaného paprsku ako y , bude platiť:

$$\sin \alpha_m = \frac{y_m}{\sqrt{y_m^2 + x^2}}, m = 1, 2, \dots \quad (7)$$

Odchylku paprskov na tienidle určíme ako priemer:

$$y_1 = \frac{y'_1 + y''_1}{2} \quad \text{a} \quad y_2 = \frac{y'_2 + y''_2}{2} \quad (8)$$

Dosadením (7) do (6) môžeme so znalosťou vlnovej dĺžky λ zistiť vzdialenosť vrypov d , resp. ich hustotu N .

3. Postup

3.1. Meranie hrúbky tenkých vrstiev Tolanského metódou

- nastavíme v zornom poli 5-10 interferenčných prúžkov
- zmeriame x_1, x_2
- nastavíme iný počet interferenčných prúžkov a opäť zmeriame x_1, x_2
- nájdeme si inú časť vzorku a celé meranie opakujeme

3.2. Difrakcia svetla na mriežke

- zapojíme He-Ne laser, ktorého lúč prechádza priamo optickou mriežkou a dopadá na tienidlo
- optickú sústavu nastavíme tak, aby sa na tienidle z milimetrového papiera objavili 2 interferenčné maximá a odmeriame ich v 10 polohách vzdialenosti mriežky od tienidla
- vymeníme optickú mriežku za druhú a celý pokus opakujeme
- dopočítame mriežkovú konštantu b

4. Meranie

4.1. Meranie hrúbky tenkých vrstiev Tolanského metódou

sodíková lampa: $\lambda = 589,3 \text{ nm}$

x_1	x_2	$t \text{ [nm]}$
1,06	1,27	245,93
1,12	1,38	239,14
0,99	1,16	251,47
1,04	1,28	239,40
1,03	1,2	252,91
1,02	1,23	244,34

Tabulka 1: Poloha 1, meranie hrúbky vrypu č.1

Priemerná hodnota: $\bar{t}_{11} = (246 \pm 6) \text{ nm}$

x ₁	x ₂	t [nm]
0,88	1,04	249,32
0,81	1,03	231,72
0,8	0,99	238,10
0,76	0,99	226,20
0,75	0,97	227,82
0,81	0,98	243,54
0,79	0,98	237,52

Tabulka 2: Poloha 1, meranie hrúbky vrypu č.2

Priemerná hodnota: $\bar{t}_{12} = (236 \pm 9)$ nm

x ₁	x ₂	t [nm]
1,11	1,31	249,67
1,11	1,27	257,53
1,15	1,29	262,67
1,15	1,31	258,66
1,12	1,24	266,14

Tabulka 3: Poloha 2, meranie hrúbky vrypu č.1

Priemerná hodnota: $\bar{t}_{21} = (259 \pm 9)$ nm

x ₁	x ₂	t [nm]
0,99	1,17	249,32
0,95	1,14	245,54
0,95	1,18	237,22
0,96	1,11	254,83
0,98	1,16	248,93
0,95	1,17	239,25

Tabulka 4: Poloha 2, meranie hrúbky vrypu č.2

Priemerná hodnota: $\bar{t}_{22} = (246 \pm 9)$ nm

4.2. Difrakcia svetla na mriežke

He-Ne laser: $\lambda = 632 \text{ nm}$

x [cm]	y' [cm]	d [μm]	y'' [cm]	d [μm]
21,9	8,55	1,967	21,8	1,932
20,5	8	1,887	20,4	1,882
19	7,5	1,887	19	1,889
18	7	1,896	17,85	1,888
15,5	6,05	1,865	15,3	1,877
12,9	5,05	1,886	12,8	1,888
11,6	4,5	1,879	11,4	1,884
10,4	4	1,894	10,2	1,886
9,1	3,5	1,879	8,9	1,880
7,6	3	1,879	7,5	1,898

Tabulka 5: Meranie mriežkovej konštanty mriežky č.1

Priemerná hodnota: $\bar{d}_1 = (1,891 \pm 0,005) \mu\text{m}$

Hustota vrypov: $N_1 = 529 \text{ mm}^{-1}$

x [cm]	y' [cm]	d [μm]	y'' [cm]	d [μm]
24,4	8,15	1,660	23,55	1,651
23,3	7,8	1,657	22,5	1,651
22,3	7,45	1,653	21,5	1,648
21,2	7,1	1,656	20,45	1,652
20,2	6,75	1,652	19,45	1,649
19,1	6,4	1,656	18,4	1,653
18	6,05	1,651	17,35	1,652
17	5,7	1,655	16,35	1,654
15,9	5,35	1,650	15,3	1,653
10,7	3,6	1,637	10,2	1,653

Tabulka 6: Meranie mriežkovej konštanty mriežky č.2

Priemerná hodnota: $\bar{d}_2 = (1,652 \pm 0,001) \mu\text{m}$

Hustota vrypov : $N_2 = 605 \text{ mm}^{-1}$

5. Záver

V prvej časti tejto úlohy sme merali hrúbku vrstvy pomocou Tolanského metódy. Merali sme na 2 miestach vzorku a vyšli nám nasledujúce hodnoty: $\bar{t}_{11} = (246 \pm 6) \text{ nm}$, $\bar{t}_{12} = (236 \pm 9) \text{ nm}$, $\bar{t}_{21} = (259 \pm 9) \text{ nm}$, $\bar{t}_{22} = (246 \pm 9) \text{ nm}$. Hodnoty sa nám začali prekrývať až pri intervale spoľahlivosti 98%.

V druhej časti sme merali hustotu vrypov na dvoch optických difrakčných mriežkach. Na prvej mriežke nám vyšla mriežková konštanta $\bar{d}_1 = (1,891 \pm 0,005) \mu\text{m}$ a hustota vrypov $N_1 = 529 \text{ mm}^{-1}$, pri druhej mriežke $\bar{d}_2 = (1,652 \pm 0,001) \mu\text{m}$ a hustota vrypov $N_2 \text{ mm}^{-1} = 605 \text{ mm}^{-1}$. Tieto hodnoty sú relatívne presné, kde pre druhú mriežku bola uvedená hodnota $N = 600 \text{ mm}^{-1}$.